

SIILASVUON JOUKKOJEN HUOLLON JÄRJESTELYT SUOMUSSAL-
MELLA 1939–1940

Esitelmä Suomen Sotahistoriallisen
Seuran tilaisuudessa 14.12.2011.

Juha Saarimaa

SIILASVUON JOUKKOJEN HUOLLON JÄRJESTELYT SUOMUSSALMELLA 1939–1940

SISÄLLYSLUETTELO

1	SIILASVUON HUOLTOJOHTAJAT	1
2	SIILASVUON JOUKKOJEN KALUSTO JA MATERIAALI	3
3	TAISTELUT SUOMUSSALMELLA	5
4	HUOLTOJOUKOT JA HUOLLON TOTEUTUS	7
5	HYRYNSALMEN HUOLTOKESKUS	11
6	SUOMALAISTEN JOUKKOJEN TAPPIOT	13
7	HUOLLON ARVIOINTIA	15
8	LÄHTEET	18

SIILASVUON JOUKKOJEN HUOLLON JÄRJESTELYT SUOMUS- SALMELLA 1939–1940

1 SIILASVUON HUOLTOJOHTAJAT

Suomussalmen operaation aikana Siilasvuon alaisena huoltopäällikkönä toimi kaksi eri henkilöä. Ryhmä Siilasvuon perustamisen yhteydessä tehtävän otti vastaan kapteeni Johannes Kalervo, joka vietti operaation alkaessa 32-vuotissyntymäpäiväänsä. Kalervo oli suorittanut kadettikurssin vuosina 1928 – 1930 ja toiminut valmistumisensa jälkeen huollon tehtävissä Suomen Valkoisen Kaartin talouspäällikön apulaisena ja talouspäällikön viransijaisena.¹ Toinen Siilasvuon alainen huoltopäällikkö oli kapteeni Yrjö Sairio. Sairio matkusti nuorena miehenä Saksaan ja sai siellä sotilaskoulutuksen Jääkäripataljoona 27:ssä vuosina 1917 – 1918. Sairio toimi ennen talvisotaa muun muassa viransijaisena taloudenhoitajana. 9. Divisioonan perustamiseen liittyen määrättiin divisioonan uudeksi huoltopäälliköksi kapteeni Sairio.²

Koko Suomussalmen operaation ajan huoltosuunnitelmat käsiteltiin komentaja Siilasvuon, esikuntapäällikkö Marttisen sekä Kalervon ja Sairion kesken. Tapana oli, että kaikki operaatioiden suunnitelmat ja käskyt valmistuivat Siilasvuon ja Marttisen huoneissa. Tällä toiminnalla pyrittiin estämään tietovuotojen syntyminen. Kalervo ja Sairio olivat huoltojohtajista ne henkilöt, jotka osallistuivat myös käskynantotilaisuuksiin. Molemmat huoltojohtajat nauttivat komentajansa luottamusta, mutta erityisen arvostuksen oli saavuttanut Kalervo. Joulukuun alussa Kalervo vastasi varsin itsenäisesti huollon suunnittelusta ja käskytyksestä. Onnistuminen tässä tehtävässä loi komentajan luottamuksen omaan huoltopäällikköönsä.³

¹ Kantakortti: Kalervo, Johannes Ilmari (s. 9.12.1907 Haminassa), KA (Sörn).

² Kantakortti: Sairio, Yrjö Oskari (s. 3.7.1892 Mäntsälässä), KA (Sörn).

³ Fredrik Kuusiston kirje Yrjö Honkaselle 20.1.1967. Yrjö Honkasen kokoelma, Helsinki.

Kalervo ei tyytynyt olemaan ainoastaan takalinjoilla toimiva huollon esimies, vaan otti aktiivisesti osaa myös taistelutapahtumiin. Ryhmä Siilasvuon aloittaessa taistelut puna-armeijan 163. Divisioonaa vastaan joulukuun 10. päivänä, oli huoltopäällikkö 12.12. aamulla kello 8.30 valmiina edistämään taistelua. Kalervo sai johtaakseen osaston, jonka tehtävänä oli ylittää vesistö Haukipерän korkeudella ja edetä kohti Kiannan lossia. Tavoitteena oli estää vihollisen liikenne lossin alueella. Hyökkäävät joukot koostuivat pioneereista ja tietenkin huoltomiehistä, mutta hyökkäys jäi ilman suurempia tuloksia.⁴

Siilasvuo valitsi esikuntaansa ja huoltojoukkojen johtoon ennestään kyvykkäiksi tietämiään miehiä. Valinnat tapahtuivat yhdessä esikuntapäällikkö Marttisen kanssa. Suuri osa huoltojohtajista oli reserviläisiä ja heillä oli tämän ansiosta omat yhteytensä siviilipuolelle. Näitä epävirallisia yhteyksiä käytettiin hyväksi hankkimalla tarpeellista materiaalia esimerkiksi Oulusta. Pohjois-Suomen Ryhmän huoltopaikoilta ei saanut kaikkea tarpeellista, joten huoltojohtajat käyttivät omia hankintakanaviaan hyväkseen.⁵ Esimerkkinä reservistä tulleesta huoltojohtajasta voidaan mainita reservivänrikki Eero Kalaja. Hän toimi Oulu Osakeyhtiön toimitusjohtajana ja oli näin ollen oiva lisä huoltohenkilöstöön.⁶

Ryhmä Siilasvuon perustamisen yhteydessä huoltohenkilöstöä esikunnasta löytyi aiemmin mainitut; huoltopäällikkö kapteeni Kalervo, huoltopäällikön apulainen reservivänrikki Eero Kalaja sekä rahastonhoitaja reserviluutnantti Fredrik Kuusisto.⁷

Ryhmä Siilasvuon kasvaessa 9. Divisioonaksi saatiin esikuntaan lisää huollon johtajia. Joulukuun 27. päivänä saapui esikuntaan uusi huoltopäällikkö, eläinlääkärit ja lääkärit.⁸ Näin ollen Kalervo siirtyi divisioonan intendentiksi, mutta oli kaatumiseensa asti suuressa roolissa huollon suunnittelussa. Kalervo koki sankarikuoleman Sotkamossa 22.2.1940.⁹

⁴ RS:n sotapäiväkirja 12.12.1939, SPK 2942, KA (Sörn) ja Usva, Kalevi: Taistelut Suomussalmella, *Talvisodan historia 3*, WSOY:n graafiset laitokset, Porvoo 1978, s. 165.

⁵ Fredrik Kuusiston kirje Yrjö Honkaselle 20.1.1967. Yrjö Honkasen kokoelma, Helsinki.

⁶ Tuunainen, Pasi: *Tahtojen taisto*, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2010, ss. 81–82.

⁷ 9. DE:n peitenimistö, P1727/7, KA (Sörn).

⁸ Fredrik Kuusiston kirje Yrjö Honkaselle 20.1.1967. Yrjö Honkasen kokoelma, Helsinki.

⁹ Kantakortti: Kalervo, Johannes Ilmari (s. 9.12.1907 Haminassa), KA (Sörn).

2 SIILASVUON JOUKKOJEN KALUSTO JA MATERIAALI

Suomussalmella sodan alusta asti taistelussa ollut Erillinen Pataljoona 15 ja hieman myöhemmin alueelle siirretty Kenttätäydennysprikaatin IV Pataljoona olivat varustukseltaan verraten hyvässä kunnossa. Molemmat pataljoonat olivat saaneet perustamisen yhteydessä kunnan varusteet, joihin kuului sotilasvaatetus, miltei määrävahvuinen aseistus ja teltat majoittumista varten. Huoltojoukoilla tilanne ei ollut yhtä hyvä, vaan ne joutuivat useissa tapauksissa tyytymään varusteissaan ”malli Cajanderiin” eli armeijan tarjoamaan kokardiin ja vyöhön.¹⁰

Jalkaväkirykmentti 27, joka muodosti Prikaati Siilasvuon rungon, oli muihin kiireellä perustettuihin joukkoihin verrattava. Osalta rykmentin taistelijoista puuttui henkilökohtainen ase ja näin ollen he joutuivat ennen rintamalle lähtöä hankkimaan itselleen kiväärin tai haulikon. Taisteluiden alettu Suomussalmella Haukiperän alueella otettiin kaatuneilta vihollisilta kiväärejä suomalaisille. Aikalaiskertomuksissa on lisäksi mainintoja, että osalle ei sotasaaliskivääreitä riittänyt ja näin ollen hyökkäyksen kärkijoukoissa hiihteli miehiä, joiden aseistuksena oli oma puukko. Jalkaväkirykmentti 27:n miehille jaettiin ennen taistelua lumipukujakin, mutta osalle riitti ainoastaan joko housut tai takki.¹¹

Huoltojoukkojen kalustosta voidaan yksityiskohtana mainita kenttäreittiöiden suuri puute. Niitä ei nimittäin Siilasvuon joukoilta Oulusta lähdettäessä löytynyt ainuttakaan. Niinpä Siilasvuon antoi huoltopäällikön apulaiselle reservivänrikki Eero Kalajalle ensimmäiseksi tehtäväksi paikata tämä tärkeä puute. Kalaja tarttui toimeen ja keräsi Oulussa karjakeittiöiden patoja sekä rekiä. Tämän jälkeen Kalaja toimitti ne ympäri Oulua oleviin pikku verstaasiin, joissa niistä koottiin toimivia kenttäreittiöitä. Näillä improvisoiduilla ruoanvalmistusvälineillä varustettiin Suomussalmelle lähtevät joukot.¹² Yksittäistä taistelijaa kosketti läheisesti myös talveen soveltuvien kenkien puute. Vielä tammikuussa oli miehiä joilla oli ainoastaan kumijalkineet, ja joihin sopi ainoastaan yksi sukka. Tämä aiheutti joukoissa paleltumisia ja sitä kautta tappioita.¹³

¹⁰ Tuunainen (2010), s. 113.

¹¹ Palaste, Onni: Kemin kauhut Suomussalmella. Lehdessä *Kansa taisteli – miehet kertovat*, N:o 12, Sanomapaino 1979, s. 405. ja Sorri, Teo: Tunnustelijana Raatteen tielle. Lehdessä *Kansa taisteli – miehet kertovat*, N:o 12, Sanomapaino 1979, s. 408.

¹² Seppälä, Raimo: *Kenraali ja pahat linnut*, Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu 1984, s. 49.

¹³ JR 27 KD N:o 8/40 9. Divisioonan komentajalle 16.1.40, T1911/17/I/II, KA (Sörn).

Huollon toimintaa Suomussalmella helpotti se, että varastot olivat pieniä ja tavaraa oli vähän. Sama asia toki vaikeuttikin huollon toteutusta, koska tarvittavaa kalustoa ja välineitä ei ollut riittävästi. Oman haasteensa niin huoltojoukoille kuin taistelujoukoille aiheutti luonto. Suomussalmen suunnalla oli taisteluiden aikana yli 40 asteen pakkasia, eikä suomalaisten varustus ollut tähän riittävä. Helpotusta asiaan saatiin muun muassa Pohjois-Ruotsista asti, kun sieltä saapui joukoille vaunulasteittain lämpimiä vaatteita. Tarve Siilasvuon joukoilla oli kuitenkin vielä isompi.¹⁴

¹⁴ Fredrik Kuusiston kirje Yrjö Honkaselle 20.1.1967. Yrjö Honkasen kokoelma, Helsinki.

3 TAISTELUT SUOMUSSALMELLA

Käskey Prikaati Siilasvuon perustamisesta annettiin Päämajasta 6.12.1939. Kuljetukset Oulusta kohti Hyrynsalmea alkoivat jo 7.12. kello 19.00. Oulusta lähti kohti taisteluita: esikunta, kevyt komppania, Jalkaväkirykmentti 27, pioneerikomppania, lääkintäjoukkue, talousjoukkue, ampumarivikevarastojoukkue, kenttäsairaalan yksi osasto, eläinlääkintäjoukkue ja erillinen viestiosasto.¹⁵ Siilasvuon ensimmäisenä kohteena oli Kajaani, jossa sijaitsi Pohjois-Suomen Ryhmän Esikunta. Esikunnassa ryhmän komentaja kenraalimajuri Tuompo antoi perusteet tulevalle toiminnalle ja käski Siilasvuon tehtäväksi lyödä Suomussalmelle edenneen vihollisen. Toiminta-alueella jo olevat joukot alistettiin Siilasvuolle 8.12. kello 20.00 alkaen ja näin joukkojen nimeksi tuli Ryhmä Siilasvuo.¹⁶ Hyrynsalmella ja Suomussalmella olevia taistelujoukkoja olivat Erillinen Pataljoona 15 ja Kenttätäydennysprikaatin IV Pataljoona. Huoltojoukkoja joita Siilasvuolle alistettiin olivat: 2. Huoltojoukkue ja sen perustamat huoltopaikat, 40. Sotasairaala, puolet 88. Kuormastokomppaniasta ja 11. Autokomppania.¹⁷

Siilasvuon saapuessa toiminta-alueelleen 8.12. oli vihollinen saanut vallattua Suomussalmen kirkonkylän ja Hulkonniemen. Kirkonkylässä oli puna-armeijan 759. Jalkaväkirykmentti ja Hulkonniemessä 81. Vuoristojalkaväkirykmentti. Suomalaiset olivat joutuneet vetäytymään Suomussalmen eteläpuolella olevan Niskanselkä – Haukipera vesistölinjan taakse ja lähtiesään suomalaiset olivat sytyttäneet kirkonkylän palamaan. Vihollinen pysähtyi saavuttamiinsa aseisiin ja suomalaiset ryhmittivät puolustukseen.¹⁸

Suomalaiset aloittivat 10.12. annetun hyökkäyskäsken mukaisesti hyökkäyksen siten, että yleinen hyökkäyssuunta oli kirkonkylän kaakkoispuolelta. Suomussalmelle johtavan Raatteen tien katkaisemiseen Kuomasjärvi – Kuivasjärvi kannakselle oli asetettu osasto Kontula, jonka tehtävänä oli suojata hyökkäävän osaston selusta. Hyökkäystä tuettiin vesistölinjan eteläpuolelta tulitukiosastolla. Hyökkäysosasto sai yhteyden tulitukiosastoon 12.12. ja näin saatiin huoltotie avatuksi vesistön yli.¹⁹

¹⁵ 9. DE sotapäiväkirja 6. ja 7.12.1939, SPK 257, KA (Sörn).

¹⁶ Siilasvuo, Hjalmar: *Suomussalmen taistelut*, Otava, Helsinki 1940, s. 38 ja P-SRE N:o 2679/III.sal Toimintaohje eversti Siilasvuolle 8.12.1939, P1727/7, KA (Sörn).

¹⁷ P-SRE N:o 2679/III.sal Toimintaohje eversti Siilasvuolle 8.12.1939, P1727/7, KA (Sörn).

¹⁸ RS KD N:o 2/III/sal.39 Tilannetiedotus 8.12.1939 klo 18.00. SPK 1255 JR 27:n liitteet liite N:o 1, KA (Sörn) ja Raunio, Ari ja Kilin, Juri: *Talvisodan taisteluita*, toinen painos, Kariston kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2009, ss.122–124.

¹⁹ RS K.D. N:o 10/III/39 sal. RS:n hyökkäyskäsky 10.12.1939, SPK 1255 JR 27:n liitteet liite N:o 3, KA (Sörn), Raunio (ja muut 2009), ss. 126–127 ja JR 27 sotapäiväkirja 12.12.1939, SPK 1253, KA (Sörn).

Joulukuun aikana yritettiin kirkonkylää ja Hulkonniemeä saada vallatuksi viholliselta, mutta ratkaisuun ei päästy. Joulukuun 26. päivänä Siilasvuo antoi vastaperustetulle 9. Divisioonalle hyökkäyskäslyn, jonka tarkoituksena oli saada vihollinen lyötyä Suomussalmelta seuraavana päivänä alkavalla hyökkäyksellä. Hyökkäys suunniteltiin toteutettavan viiden eri ryhmän toiminnalla.²⁰ Siilasvuon joukot olivat tässä vaiheessa kasvaneet miltei kaksinkertaisiksi. Uusista taistelujoukoista isoin oli Jalkaväkirykmentti 64.²¹ Siilasvuo sai käyttöönsä myös pohjoisessa taistelleen Polkupyöräpataljoona 6:n.²²

Raatteen tiellä vihollista pidätteli Osasto Mäkinen, joka sai vahvistukseksi 28.12. Sissipataljoona 1:n.²³ Suomalaiset hyökkäsivät Hulkonniemeä kohti lännestä ja pohjoisesta 27.12. alkaen. Varhain seuraavana aamuna suomalaisten tähystyspaikat havaitsivat, että vihollinen oli aloittanut vetäytymisen Kiantajärven jäätä pitkin kohti pohjoista. Tässä vaiheessa hyökkäystä jatkettiin ja Hulkonniemi saatiin vallattua. Kirkonkylään hyökkäävä Jalkaväkirykmentti 27 valtasi alueen miltei taisteluita. Vihollisen vetäytyttyä suomalaiset joukot siivosivat Hulkonniemen ja kirkonkylän vihollisesta 29. – 30.12. välisenä aikana.²⁴

Vuodenvaihteessa alkoi Siilasvuolla taistelu Raatteen tiellä olevaa vihollisen 44. Divisioonaa vastaan. Hyökkäyskäsky annettiin 4.1.1940 ja hyökkäyksen oli määrä alkaa seuraavana päivänä. Suomalaisten pääosat siirtyivät Alanne – Pärsämönselkä vesistölinjalle rakennettua jäätietä pitkin vihollisen sivustalle. Joukkoja oli ryhmitetty myös Kuivasjärvi – Kuomasjärvi väliselle kannakselle sekä Raatteen tien pohjoispuolelle.²⁵

Vihollinen oli onnistuttu 6.1. aikana saartamaan ja Raatteen tielle oli onnistuttu rakentamaan kestävät murreteet. Tässä vaiheessa puna-armeijan joukoilla oli tarkoituksena aloittaa järjestyntynyt vetäytyminen itään kello 22.00. Suomalaiset ryhmittivät vihollisen marssivalmiin kolonnan varrelle ja aloittivat ankaran tulituksen. Taistelut taantuivat aamulla 7.1. ja Raatteen tiellä makasi lukematon määrä vihollisen ruumiita ja kalustoa. Suomalaiset olivat kyenneet etenemään käsketyille alueille.²⁶

²⁰ 9. DE 9. D:n hyökkäyskäsky 26.12.1939 klo 11, P1727/6, KA (Sörn).

²¹ Siilasvuo (1940), s. 85.

²² Susitaival, Paavo: *Ryhmä Susi talvisodassa*, WSOY, Porvoo 1973, ss. 177 ja 189–191

²³ Sissipataljoona 1 sotapäiväkirja 25.12. ja 27.12.1939, SPK 2971, KA (Sörn).

²⁴ Raunio (ja muut 2009), s. 134.

²⁵ 9. DE 9. D:n hyökkäyskäsky 4.1.1940, P1727/6, KA (Sörn).

²⁶ Raunio (ja muut 2009), s. 151.

4 HUOLTOJOUKOT JA HUOLLON TOTEUTUS

Siilasvuon huoltojoukot saivat täydennyksensä Kajaanista, jossa sijaitsi Pohjois-Suomen Ryhmän Esikunnan alainen kenttävarikko. Täydennykset voitiin myös toimittaa Hyrynsalmelle rautateitse. Kajaanissa sijaitsi myös 31. Sotasairaala, johon Siilasvuon lääkintäjoukot evakuoivat potilaat.²⁷

Huolto toteutettiin siten, että materiaalin saapuessa Hyrynsalmelle se purettiin kenttämakasiineihin. Näitä makasiineja oli ampuma- ja elintarvikkeita varten. Makasiineista materiaali kuljetettiin edelleen täydennyspaikkoihin, lähemmäs taistelevia joukkoja. Täydennyspaikalta joukko-osastojen huoltoelimet noutivat täydennyksen ja kuljettivat ne edelleen pataljoonille. Vaihtoehtoisesti divisioonan huoltojoukot saattoivat toimittaa täydennyksen joukko-osastoille.²⁸ Täydennysten toimittamiseen saattoi olla syynä se, että joukko-osastoissa ei ollut riittävästi kuljetuskapasiteettia. Elintarviketäydennyksiä joukot saivat tavallisesti kahden vuorokauden tarpeeseen, joskus jopa kolmen vuorokauden. Tämä on todennäköisesti aiheuttanut haasteita tarvikkeiden säilyttämisessä, koska materiaalia on ollut rykmentillä tällöin runsaasti. Toiminta oli kuitenkin hyvä varmistustoimenpide siinä tapauksessa, että joukko olisi joutunut toimimaan saarrettuna.

Lääkintäjoukoissa huolto toteutettiin siten, että joukko-osastot toimittivat haavoittuneet ja sairaat divisioonan lääkintäkomppanian perustamaan pääsidontapaikkaan. Näitä saattoi tilanteesta riippuen olla perustettuna useampia. Usein divisioona perusti kuitenkin taistelevien joukkojen taakse sairaajoneuvoasemia, jotka suorittivat evakuoinnin pääsidontapaikalle. Suomusalmen operaation aikana pääsidontapaikan ja sotasairaalan välissä toimi kenttäsairaalan osasto. Kenttäsairaalassa oli mahdollisuus antaa sairaalatasoista hoitoa ja sen tarkoitus oli lyhentää evakuoimismatkaa. Hyrynsalmella sijaitsi 40. Sotasairaala, joka toimi neljässä eri rakennuksessa (Hyrynsalmen aluesairaala, kaksi koulurakennusta ja yksi iso asuinrakennus). Sairaala oli asianmukaisesti kalustettu ja se mahdollisti joukkojen tukemisen oman toiminnan osalta. Potilaspaikkoja sairaalassa oli 151 ja henkilökuntaa suurimmillaan noin 50. Potilaita sairaalaan tuli pahimmillaan 200 – 230 uutta tapausta päivässä. Hyrynsalmelta potilaat evakuoitiin Kajaaniin yleensä autoilla, mutta tammikuussa myös junalla.²⁹

²⁷ P-SRE N:o 2679/III.sal Toimintaohje eversti Siilasvuolle 8.12.1939, P1727/7, KA (Sörn).

²⁸ *Kenttäohjesääntö III* (1939), liitteet.

²⁹ 40. SotaS:n toimintakertomus ajalta 9.12.39–15.6.40, SPK 3736, KA (Sörn).

Eläinlääkintä oli taisteluiden aikana suuressa roolissa, koska täydennyksiä ja kuljetuksia toteutettiin ajoneuvojen lisäksi hevosilla. Hevosten hoitopaikkoja perustettiin hyökkäyksen edessä lähelle joukkoja. Suomussalmella hoitopaikkojen sijainneiksi tulivat päähyökkäykseen osallistuneiden rykmenttien ja pataljoonien hyökkäysreitit. Tällä toiminnalla pyrittiin takaamaan hevosille hoito nopeasti. Hoitopaikoista hevoset evakuoitiin Hyrynsalmella olleeseen Sairastalliin ja edelleen Hevossairaalaan.³⁰

Siilasvuon huoltojoukot olivat kokoonpanonsa osalta erilaiset kuin talvisodan aikaisissa oppaissa ja ohjeissa kerrottiin. Huoltojoukot koostuivat joulukuun alussa yksittäisistä joukkueista tai jopa ryhmistä. 9. Divisioonan perustamisen jälkeen taistelujoukkojen vahvuus miltei kaksinkertaistui, mutta huoltoon saatiin lisää ainoastaan liikennekomppania ja pari pienempää vahvistusta.³¹ Huoltojoukkoja oli taisteluissa monipuolisesti, mutta ei kuitenkaan liikaa. Eri huoltokäskyissä ilmoitettiin, että taistelevia joukkoja kyettiin tukemaan kuljetuksilla tarvittaessa. Tämä kertoo sen, että kuljetuskapasiteettia oli tarjolla tilanteeseen nähden riittävästi. Lääkintäjoukkojen vähydestä johtui todennäköisesti se, että 40. Sota-sairaala alistettiin Siilasvuolle heti taisteluiden alkaessa.³²

Suomussalmen operaation aikana huoltojoukkoja siirrettiin kuusi kertaa. Syinä siirroille oli se, että näin huoltojoukot kykenivät vastaamaan sille annettuihin tehtäviin. Tärkein tehtävähän oli pitää joukot taistelukykyisinä.

Huollon ensimmäiset ryhmityspaikat olivat 10.12.1939 seuraavanlaiset: Hyrynsalmella sijaitti kenttämakasiinit, 40. Sotasairaala, Sairastalli ja 11. Autokomppania. Hyrynsalmen ja Suomussalmen välisen tien varrelle oli ryhmittyneenä Kenttäsairaalan osasto, ampumatarvikkeiden täydennyspaikka, sairaiden hevosten kokoamispaikka, elintarvikkeiden täydennyspaikka, puolet 88. Kuormastokomppaniasta, pääsidontapaikka ja sairasajoneuvoasema. Edellisten lisäksi Hulkonniemen eteläpuolelle oli perustettu toinen sairasajoneuvoasema.³³

Seuraava huoltojoukkojen siirtäminen tapahtui 26.12. Tällöin hyökkäys lopullisen ratkaisun saavuttamiseksi Hulkonniemessä ja kirkonkylässä oli käsillä. Huollon täytyi kyetä vastaamaan nopeasti taistelujoukkojen tarpeisiin ja siksi ne siirrettiin lähemmäs niitä. Suomalaiset

³⁰ Saarimaa, Juha: *Siilasvuon joukkojen huollon järjestelyt Suomussalmella 1939 – 1940*. Sotatieteiden maisterikurssi 1:n pro gradu -tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu 2011, s. 92.

³¹ Sama, liitteet 4 ja 5.

³² Sama, s. 91

³³ RS nro 7/Huolto/sal.39. EM N:o 1. Huolto Hyrynsalmi 10.12.1939, P1727/6, KA (Sörn).

taistelivat tässä vaiheessa kahdella eri suunnalla ja näin ollen osa huoltojoukoista siirrettiin Hulkonniemen eteläpuolelle. Nyt suomalaisilla oli selkeästi kaksi huoltosuuntaa.³⁴

Vihollisen 163. Divisioonan irtauduttua Suomussalmelta ja suomalaisten saatua alueen hallintaan aloitettiin valmistautuminen 44. Divisioonan kohtaamiseen. Nyt huolto siirrettiin parempiin paikkoihin tukemaan taistelukyvyyn palauttamista. Tämä tapahtui 29.12. Huoltoapaikat olivat Hyrynsalmella ja Hyrynsalmi – Suomussalmi välisen tien varrella sekä Hulkonniemen eteläpuolella.³⁵

Vuoden vaihteessa saatiin suunnitelmat valmiiksi Raatteen tien operaatiota varten. Suomalaisien oli määrä saartaa vihollinen etelästä tehtävällä päähyökkäyksellä. Tämän mahdollisti Alanne – Pärsämönselkä jäätie. Tie oli ajoneuvoliikenteen mahdollistava ja kulki koko matkan avoimella jäällä. Tien tiedustelun toteutti 9. Pioneeripataljoonan Tien- ja Sillanrakennuskomppania 30.12. Tien kunnostaminen aloitettiin jo saman vuorokauden aikana ja työtä jatkettiin vuodenvaihteen jälkeen. Viimein 5.1.1940 tie oli valmis. Samanaikaisesti huoltojohto selvitti toisen huoltotien avaamista Hyrynsalmen Moisiovaaran kautta Pärsämönselän itäpuolelle.³⁶ Näillä edellä luetelluilla toimenpiteillä kyettäisiin varmentamaan huollon toimivuus, koska käytössä olisi huoltotie sekä Suomussalmen eteläpuolelta että Hyrynsalmen itäpuolelta. Samoin joukkojen keskittäminen Raatteen tiellä olevan vihollisen sivustalle tuli mahdolliseksi.

Tulevan operaation huolto keskittyi ensiksi mainittuun jäätiehen. Moisiovaaran kautta kulkeva reitti oli hevosilla kuljettavaa uraa ja näin ollen suurien kuormien kuljettaminen olisi ollut haastavaa. Eteläisen reitin varrelle perustettiin ampuma- ja elintarvikkeiden täydennyspaikat Jumalisjärvelle. Divisioonan esikuntapäällikkö kapteeni Marttinen onkin todennut, että ”Pääosa näytteli jäätie, jonka varaan huolto rakentui³⁷.” Muita huoltopaikkoja oli perustettu Hyrynsalmelle ja Hyrynsalmi – Suomussalmi tien varteen.³⁸

³⁴ 9. DE Tsto IV N:o 56/Huolto sal. EM N:o 2. Huolto. 26.12.1939, P1727/6, KA (Sörn).

³⁵ 9. DE N:o 20/IV/sal. Divisioonan käsky huollosta N:o 4 31.12.1939, P3989/3, KA (Sörn).

³⁶ PionP 9 sotapäiväkirja 30.12.39–5.1.40, SPK 2592, KA (Sörn) ja Er.P 15:n adjutantint ja IV/KT-Pr:n komentajan Veikko Karhusen haastattelu 13.11.1970, T28321, KA (Sörn).

³⁷ RS:n ja 9. D:n esikuntapäällikkö kapteeni Alpo Marttisen haastattelu 10.8.1972, T28321, KA (Sörn).

³⁸ 9. DE 9. D:n hyökkäyskäsky 4.1.1940, P1727/6, KA (Sörn).

Tammikuun puolessa välissä Raatteen tien taisteluiden jälkeen siirrettiin taistelevia joukkoja uudelle toiminta-alueelle. Osa joukoista lähti kokonaan Siilasvuon alaisuudesta ja osa siirrettiin lepoon tai muihin tehtäviin. Näin ollen oli huoltojoukkojakin siirrettävä vastaamaan jälleen muuttuneeseen tilanteeseen. Huoltojoukot olivat levittäytyneet Hyrynsalmella ja Suomussalmella laajalle alueelle ja tarjosivat kaikille taistelujoukoille niiden tarvitseman huollon. Tässä vaiheessa Hyrynsalmelle oli perustettu divisioonalle oma auto- ja asekorjaamo. Polttoaineen jakamista varten oli perustettu divisioonan polttoainevarasto. Jakeluasemia oli Hyrynsalmella ja ampumatarvikkeiden täydennyspaikoilla. Edellisten lisäksi Raatteen tielle asetettiin säiliöauto.³⁹ Siilasvuon saadessa käskyn siirtyä Kuhmoon seuraavan puna-armeijan divisioonan kimppuun, jäi Suomussalmelle osa hänen huolto- ja taistelujoukoistaan.⁴⁰

³⁹ 9. DE K.D N:o 34/IV/sal. Divisioonan käsky huollosta N:o 6 15.1.1940, P3989/3, KA (Sörn).

⁴⁰ 9. DE Divisioonan siirto- ja uudelleen ryhmityskäsky 19.1.1940, SPK 1255 JR 27 liitteet liite N:o 23, KA (Sörn).

5 HYRYNSALMEN HUOLTOKESKUS

Huoltopaikkojen perustaminen Hyrynsalmelle johtui todennäköisesti siitä, että siellä oli hyvät puitteet huollon toteuttamiseen. Hyrynsalmi sijaitsee noin 40 km:n päässä Suomussalmelta ja näiden kahden paikan välillä oli kohtalaisen hyvät tieyhteydet. Huoltopaikkojen perustaminen lähemmäs Suomussalmea olisi merkinnyt täydennysmatkan lyhentymistä taisteleviin joukkoihin, mutta samalla riski huollon tappioihin olisi kasvanut. Myöskään huoltopaikoille ei olisi ollut näiden kahden paikan välisessä maastossa tarjolla riittävästi mahdollisuutta tukeutua rakennuksiin. Hyrynsalmelta oli myös hyvät yhteydet ylemmän johtoportaan huoltopaikkoihin Kajaaniin. Tätä edesauttoi se, että Suomessa oli rakennettu rautatie ennen talvisotaa Oulu – Kontiomäki ja Kontiomäki – Hyrynsalmi välille.⁴¹ Suomussalmella oli myös useita talviteitä, joita voitiin hyödyntää joukkojen siirtoihin sekä joukkojen huoltamiseen⁴².

Hyrynsalmella sijaitisi huoltokeskuksen lisäksi Siilasvuon esikunta ja siellä ennen kaikkea huollon johtajat. Sijoittamalla huollon johtajat ja huoltojoukot samalle alueelle oli huoltotilanteen seuraaminen ja alaisten ohjaaminen helpompaa kuin pitkän etäisyyden päästä. Edellä mainitusta toiminnasta hyötyivät täten molemmat. Hyrynsalmi tarjosi huoltopaikoille myös suojaa vihollisen lentotiedustelulta. Hyrynsalmen kirkonkylä oli tuohon aikaan niin metsäistä, että toiminta huoltopaikoilla sekä huoltokuljetukset kyettiin salaamaan. Suojaa edesauttoi sekin, että joulukuun kovat pakkaset olivat aiheuttaneet puihin vahvan kuuran, joka esti näkyvyyttä entisestään.⁴³

⁴¹ Usva, J.K.: *Talvisodan sotatoimet Pohjois-Suomessa, operaatioalue ja taistelusuunnitelmat*. Tiede ja Ase N:o 33, Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy, Joensuu 1975, s. 168 ja Heiskanen, Raimo: *Talvisodan operaatioiden johtaminen ja edellytysten luominen sodankäynnille päämajan operatiivisen osaston näkökulmasta*. Toim. Pekka Kurenmaa, Gummerus kirjapaino Oy, Saarijärvi 1996, s. 78.

⁴² Tuunainen (2010), s. 42

⁴³ Fredrik Kuusiston kirje Yrjö Honkaselle 20.1.1967. Yrjö Honkasen kokoelma, Helsinki.

Taisteluiden alkaessa joulukuussa oli ryhmän perustamilta täydennyspaikoilta tuettaviin joukkoihin etäisyyttä noin 10 km:ä. Siirryttäessä Raatteen tien operaatioon eli vihollisen 44. Divisioonan tuhoamiseen, olivat huoltoetäisyydet muodostuneet noin 15 km:iin. Lukuja voidaan pitää huollon kannalta hyvinä, koska huolto ei ollut suoranaudessa vaarassa joutua vihollisen asevaikutuksen alaiseksi ja etäisyydet mahdollistivat huollon nopean reagoinnin muuttuviin tilanteisiin. Divisioonan huoltoa arvioitaessa täytyy mukaan tarkasteluun ottaa myös etäisyydet täydennyspaikoilta ja lääkintäjoukoista Hyrynsalmen huoltokeskuksessa oleviin kenttämakasiineihin ja sotasairaalaan. Tässä tapauksessa etäisyydet muodostuivat joulukuun alussa noin 20–30 km:iin ja tammikuussa noin 30–60 km:iin. Tässäkin tapauksessa etäisyyksiä voidaan pitää siedettävänä, olihan käytössä ajoneuvokelpoinen tie, jota pitkin huoltokuljetukset voitiin suunnata. Kuljetusten suorittamisessa täytyi kiinnittää huomiota vihollisen lentotoiminnan aiheuttamaan vaaraan. Edellisen takia kuljetukset toteutettiin todennäköisesti pääasiassa pimeällä, josta ei tuohon vuodenaikaan ollut pulaa.⁴⁴

⁴⁴ Saarimaa (2011), s. 90

6 SUOMALAISTEN JOUKKOJEN TAPPIOT

Ryhmä Siilasvuon tappiot Suomussalmen taisteluiden alusta joulukuun 17. päivään mennessä olivat seuraavat: kaatuneita 70, haavoittuneita 373 ja sairastuneita 153. Annetun ilmoituksen mukaan kyseiset luvut eivät olleet tarkkoja ja todelliset tappiot olivat 538. Ero tappioilmoituksen ja todellisten tappioiden välillä selittyy sillä, että noin 60 miestä haavoittuneista ja sairaista oli palannut takaisin riviin.⁴⁵

Suomussalmen taisteluihin osallistuneiden joukkojen tappioista on olemassa luettelo sodan alusta (30.11.1939) Raatteen tien ratkaisutaisteluiden alkuun asti (3.1.1940). Lista on kirjoitettu käsin, eikä siinä ole kenenkään henkilön allekirjoitusta, mutta paperi on leimattu salaiseksi. Luettelon voidaan päätellä olevan esimerkiksi pastorin tai lääkärin tekemä yhteenveto divisioonan tappioista.⁴⁶

	Upseerit	Aliupseerit	Miehistö	Yhteensä
Kaatuneita	19	40	238	297
Vaikeasti haavoittuneita	12	29	178	219
Lievästi haavoittuneita	38	108	549	695
Kadonneita		6	98	104
Vangiksi joutuneita			1	1
Tappiot yhteensä	69	183	1 064	1 316

Taulukko Suomussalmen suunnan joukkojen tappioista ajalla 30.11.1939–3.1.1940

Tappioissa huomio kiinnittyy ennen kaikkea kaatuneiden upseerien suuren määrään. Tämä johtui mahdollisesti siitä, että varsinkin taisteluiden alussa miehistöä täytyi johtaa tiukasti edestä omalla esimerkillä. Tällöin oli suuri vaara, että ensimmäisenä etenevä joukkueen johtaja paljastui ja joutui vihollisen tulen alle. Toinen huomiota herättävä luku on vangiksi joutuneiden vähäinen määrä. Voidaan perustellusti olettaa, että ainakin osa kadonneiksi merkityistä on joutunut vangiksi ja näin vankien lukumäärä olisi suurempi.

Raatteen tien taisteluissa suomalaisten joukkojen tappiot olivat suurin piirtein seuraavat: 18 upseeria, 57 aliupseeria ja 262 miehistön jäsentä. Perusteena tappioiden laskemiselle on käytetty 9. Divisioonan Esikunnan 11.1.1940 tekemää henkilöstön täydennystilasta. Divisioo-

⁴⁵ RS:n tilannetiedotus 17.12.39 klo 20, SPK 259 Tsto III / 9. DE sotapäiväkirjan liitteitä liite N:o 3/17, KA (Sörn).

⁴⁶ Tappiotilasto ajalta 30.11.1939–3.1.1940, P3529/2, KA (Sörn).

nan vajuus täydennystilauksen mukaan oli upseereita 87, aliupseereita 240 ja miehistöä 1 326. Yhteensä 9. Divisioonaa laski siis tarvitsevansa henkilöstöä lisää 1 653 miehen verran.⁴⁷

Erilaiset paleltumiset aiheuttivat suomalaisille joukoille suuriakin tappioita. Tammikuun alkupuoliskoon mennessä Pohjois-Suomen Ryhmän joukot olivat kokeneet jopa 1 000 eriasteista paleltumaa. Näistä suurin osa johtui siitä, että kumi- ja kumiteräsaappaat olivat liian pieniä. Tammikuun jälkipuoliskolla, kun kotiseudulta ja sotasaaliina oli saatu lämpimiä saappaita, tippuivat paleltumiset Pohjois-Suomen Ryhmän joukoissa noin 60:een.⁴⁸

⁴⁷ 9. DE DN:o 89/I/40. 9.D:n täydennystilausluettelo 11.1.1940, P1725/2, KA (Sörn).

⁴⁸ Tirronen, Eino: Huollon toiminta, *Talvisodan historia 4*, WSOY:n graafiset laitokset, Porvoo 1979, s. 345.

7 HUOLLON ARVIOINTIA

Huolto Suomussalmella ei ollut pelkkää huollon ilosanomaa. Joukkojen kerrottiin kärsineen täiöngelmistä, vaikka alueelle olivat pioneerit rakentaneet täisaunoja. Näiden löytämisessä oli joukoilla kuitenkin suuria vaikeuksia. Pyykinvaihto kesti joukoilla kauan ja siitä syystä miehet joutuivat taistelemaan samoilla alusvaatteilla jopa epäilyttävän kauan. Pesulaan lähetettyjen vaatteiden saapuminen omistajilleen kesti liian pitkään. Kenttäpostia joukot joutuivat odottamaan taisteluiden alussa kauan ja ensimmäinen posti saapui 18.12.1939. Tällöin Jalkaväkirykmentti 27 sai postia viisi hevoskuormaa.⁴⁹

Suomussalmella käytetyn taktiikan perustana olivat iskut vihollisen selustaan ja sivustaan. Tällä toiminnalla oli varjopuolena oman huollon vaikeutuminen. Joukkoja jaettiin toimimaan pienissä osastoissa ja tällöin niiden huolto kärsi.⁵⁰ Pienten osastojen huoltamisen vaikeutena oli se, etteivät huoltojoukot kyenneet kaikilla tarvittavilla osillaan seuraamaan niitä tiettemien maastojen läpi. Oman haasteensa toi huoltojoukkojen riittävyys, koska useissa eri suunnissa toimineet osastot tarvitsivat divisioonan huollon suorituksia. Suomussalmella taistelleen Kevyt Komppania Hannilan päällikkö on sodan jälkeen todennut, ettei taisteluiden aikana ollut mahdollisuutta lämpimään ruokaan. Hannila kertoo oman komppaniansa saaneen lämpimän ruoan silloin, kun se lähti suorittamaan tehtävää ja kun se palasi sieltä.⁵¹ Suomussalmen kirkonkylään hyökätessä oli esimerkiksi Jalkaväkirykmentti 27:n II Pataljoona ilman muonitusta kaksi vuorokautta. Viimein 15.12.1939 saapui pataljoonan komentajalle tieto, että kuormastot olivat saapuneet ja pataljoonat saivat lähettää puoli komppaniaa kerrallaan ruokailemaan.⁵²

Suomussalmen kirkonkylän valtaamiseen tähdänneen hyökkäyksen alettua, ajautui yksittäisten miesten huolto tiukalle. Miehillä ei kyetty tarjoamaan lämmintä ruokaa, eikä kaikille telttamajoitusta. Miehet majoittuivatkin valtaamiinsa taloihin ja esimerkiksi Jalkaväkirykmentti 27:n taistelijat ravitsivat itseään näkkileivällä, jota oli jaettu Hyrynsalmella joukkojen saapessa sinne junakuljetuksin. Osa joukoista joutui odottamaan ensimmäistä lämmintä ruokaa jopa kuusi vuorokautta taisteluiden alkamisesta. Yksityiskohtana voidaan mainita Jalkaväkirykmentti 27:n II Pataljoonan saama muonatäydennys, joka sisälsi ryhmää kohden kaksi pak-

⁴⁹ JR 27 KD N:o 8/40 9. Divisioonan komentajalle 16.1.40, T1911/17/I/II, KA (Sörn) ja JR 27 Kolonnan sotapäiväkirja 18.12.1939, SPK 1258, KA (Sörn).

⁵⁰ JR 27:n adjutantti Erkki Lahdenperän haastattelu 22.5.1972, T28321, KA (Sörn).

⁵¹ Kevyt Komppania Hannilan päällikön, luutnantti Toivo Hannilan taistelukertomus 23.8.1940, P3167/1, KA (Sörn).

⁵² JR 27:n II Pataljoonan komentajan kapteeni Jaakko Sihvosen taistelukertomus 10.7.1940, P3167/1, KA (Sörn).

kaa palasokeria.⁵³ Taisteluiden alussa Suomussalmella oli mahdollisesti vielä tuholta säästyneitä taloja, joista osa taistelijoista sai täydennystä muonitukseen. Voidaan ihmetellä, miten suomalaiset joukot jaksoivat kiivaita taisteluita, joita tuossa vaiheessa käytiin, niin puutteellisella muonituksella kuin se mainintojen mukaan oli.

Ampumatarvikehuollon toteuttajien huomiot kiinnittyivät Suomussalmen ja yleisemmin koko sodan aikaisissa taisteluissa ampumatarvikkeiden riittävyden arviointiin. Jalkaväen eli kiväärin, konekiväärin, pikakiväärin ja konepistoolin patruunoita saatiin täydennyspaikoille riittävästi ja niitä oli täten mahdollista jakaa edelleen joukko-osastojen ampumatarvikkeiden jakopaikoille tarpeeksi. Puutteita ampumatarvikkeiden osalta koettiin suomalaisista kranaatinheitinten ammuksista ja varsikäsikranaateista.⁵⁴

Lähteiden mukaan Siilasvuon huoltojoukoista puuttui divisioonaan kuuluva ampumatarvikekolonna kokonaan. Kolonnan tärkein tehtävä olisi ollut toimia ampumatarvikereservinä, joka olisi voitu nopeasti suunnata painopistesuuntaan tukemaan taistelevia joukkoja täydennyksin. Tällaisena reservinä voidaan ajatella Suomussalmen operaation aikana perustettuja liikkuvia ampumatarvikevarastoja.⁵⁵

Siilasvuon huoltojoukot kykenivät täyttämään annetut tehtävät suunnitelmallisuuden ja johdonmukaisuuden ansiosta. Huoltojoukkojen siirrot liittyivät suurempaan kokonaisuuteen ja niiden tarkoituksena oli palvella taistelevia joukkoja. Vihollinen yritti vaikuttaa huollon toteuttamiseen ensisijaisesti ilma-aseella, pommittamalla Hyrynsalmea ja teillä kulkevia kuormastoja. Näillä toimilla vihollinen ei kuitenkaan sanottavammin päässyt vaikutukseen. Huollon toteuttamiseen käytettiin niin virallisia kuin epävirallisiakin hankintakanavia, mutta molemmissa oli tavoitteena edesauttaa tehtävän täyttämistä. Huollon onnistumisesta kunnia kuuluu taitavien huoltojohtajien lisäksi taitaville huoltomiehille.

Seuraava lainaus on otettu Suomussalmella toimineen talouskomppanian sotapäiväkirjasta. Teksti on kirjoitettu talvisodan loputtua ja se kiteyttää taisteluiden aikaisen huollon toimintaa laajemminkin.

”9. Talouskomppanian toiminta ei ole ollut aseellista laatua, lukuun ottamatta niitä, jotka ovat komennettu rintamalle, mutta kuitenkin on se ottanut omalta osaltaan käytyyn sotaan osaa vaivojaan säästämättä joutuen valvomaan useita vuorokausia peräkkäin toimittaessaan elintarvikkeita taisteleville joukoille[...] Komppanian saavutuksia ei voida esittää saadun

⁵³ Sorri (1979), s. 410.

⁵⁴ 22. AVar.K sotapäiväkirja 13.3.1940, SPK 23, KA (Sörn).

⁵⁵ Saarimaa (2011), s. 93

sot.saaliin ja tuhottujen vihollisten lukumäärällä, mutta kuitenkin on jokainen mies yrittänyt parhaansa tehtävänsä täyttäessään uskoen sillä hyödyttävänsä Isänmaan asiaa, joka jokaiselle on tärkein.⁵⁶”

⁵⁶ 22. Tal.K sotapäiväkirja. SPK 3069, KA (Sörn).

8 LÄHTEET

1 JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

1.1 Puolustusvoimien asiakirjat

Pohjois-Suomen Ryhmä

- TSTO I / P-SRE Vahvuus- ja tappioilmoituksia 16.10.39–20.3.40, P1725/2, KA (Sörn).
- Operatiivinen toimisto / Pohjois-Suomen Ryhmän esikunta, Saapuneita salaisia kirjelmiä 15.10.1939–13.3.1940, P1727/6, KA (Sörn).
- Operatiivinen osasto / Pohjois-Suomen Ryhmän esikunta. Salaista kirjeistöä 10.10.1939–13.3.1940, P1727/7, KA (Sörn).

9. Divisioona

- 9. DE TSTO I, P3529/2, KA (Sörn).
- TSTO IV / 9. DE salaista ja yleistä kirjeistöä 1940, T1911/17/I/II, KA (Sörn).
- 9. DE sotapäiväkirja 29.8.–16.12.39, SPK 257, KA (Sörn).
- Tsto III / 9. DE sotapäiväkirjan liitteitä 7.12.39–18.1.40, SPK 259, KA (Sörn).

Ryhmä Siilasvuo

- TSTO I / RSE 7.12.–26.12.1939, P3529/3, KA (Sörn).
- Ryhmä Siilasvuon sotapäiväkirja 7.12.–29.12.39, SPK 2942, KA (Sörn).

Ryhmä Siilasvuon ja 9. Divisioonan alajohtoportaat

- TSTO I / JR 27, P3989/3, KA (Sörn).
- 9. AVar.K sotapäiväkirja 1.1.40–13.3.40 aikaisemmin 22. AVar.K 23.12.39–31.12.39, SPK 23, KA (Sörn).
- JR 27 sotapäiväkirja 12.10.39–7.2.40, SPK 1253, KA (Sörn).
- JR 27 sotapäiväkirjan liitteet, SPK 1255, KA (Sörn).
- JR 27. Kolonna sotapäiväkirja 12.10.39–11.4.40, SPK 1258, KA (Sörn).
- PionP 9 sotapäiväkirja 22.12.39–15.4.40, SPK 2592, KA (Sörn).
- Sissipataljoona 1 sotapäiväkirja 13.12.39–7.4.40, SPK 2971, KA (Sörn).

- 9. Tal.K sotapäiväkirja 17.4.40–19.4.40 aikaisemmin 22. Tal.K 21.12.39–16.4.40 aikaisemmin 2. T-Tal.K 8.12.39–20.12.39, SPK 3069, KA (Sörn).
- 40. SotaS:n toimintakertomus 9.10.1939–15.6.1940, SPK 3736, KA (Sörn).

Haastattelut ja taistelukertomukset

- SotaL ShistTutkL. J.K. Usva: Talvisota osa 3 Haastatteluja P-SR, T28321, KA (Sörn).
- V Armeijakunta Esikunta. Sotatoimikuvaukset 1939–1940, P3167/1, KA (Sörn).

Kantakortit

- Kalervo, Johannes Ilmari, kapteeni (s. 9.12.1907 Haminassa), KA (Sörn).
- Sairio, Yrjö Oskari, everstiluutnantti (s. 3.7.1892 Mäntsälässä), KA (Sörn).

1.2 Opinnäytteet

Saarimaa, Juha: *Siilasvuon joukkojen huollon järjestelyt Suomussalmella 1939 – 1940*. Sotatieteiden maisterikurssi 1:n pro gradu -tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu 2011.

1.3 Ohjesäännöt

Kenttäohjesääntö III. Kustannusosakeyhtiö Otava. Toinen painos. Helsinki 1939.

1.4 Yksityiset ja vastaavat kokoelmat

Yrjö Honkasen kokoelma, Helsinki

- Kirjeenvaihto Fredrik Kuusiston kanssa.

2 JULKAISTUT LÄHTEET

2.1 Kirjallisuus

Heiskanen, Raimo: *Talvisodan operaatioiden johtaminen ja edellytysten luominen sodankäynnille Päämajan operatiivisen osaston näkökulmasta*. Toimittanut Pekka Kurenmaa. Maanpuolustuskorkeakoulun historian laitoksen julkaisuja N:o 1. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi 1996.

Raunio, Ari ja Kilin, Juri: *Talvisodan taisteluja*, toinen painos. Kariston kirjapaino Oy. Hämeenlinna 2009.

Seppälä, Raimo: *Kenraali ja pahat linnut*. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset. Keuruu 1984.

Siilasvuo, Hjalmar: *Suomussalmen taistelut*, neljäs painos. Otava. Helsinki 1940.

Susitaival, Paavo: *Ryhmä Susi talvisodassa*. WSOY:n kirjapaino. Porvoo 1973.

Tirronen, Eino: Huollon toiminta. *Talvisodan historia 4*. WSOY:n graafiset laitokset. Porvoo 1979.

Tuunainen, Pasi: *Tahtojen taisto*. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu 2010.

Usva, J.K: Talvisodan sotatoimet Pohjois-Suomessa, operaatioalue ja taistelusuunnitelmat. *Tiede ja Ase N:o 33*. Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy. Joensuu 1975.

Usva, Kalevi: Taistelut Suomussalmella. *Talvisodan historia 3*. WSOY:n graafiset laitokset. Porvoo 1978.

2.3 Artikkelit

Palaste, Onni: Kemin kauhut Suomussalmella. Lehdessä *Kansa taisteli – miehet kertovat* N:o 12, Sanomapaino 1979.

Sorri, Teo: Tunnustelijana Raatteen tielle. Lehdessä *Kansa taisteli – miehet kertovat* N:o 12, Sanomapaino 1979.